

Πέτρος Μαρτινίδης Οργανισμοί πολτώδους πολυπραγμοσύνης*

«... Η Ίντιθ ήταν ένα τόσο εντυπωσιακό παράδειγμα επιτυχίας, ώστε η Ισαβέλα δεν θα μπορούσε ποτέ να έχει ανταπάτες... Δεκαεννέα στους είκοσι ... ανεκήρυσαν την Ίντιθ ως την ομορφότερη από τις δύο· αλλά ο εικοστός, πέρα από την αντιστροφή αυτής της ετυμολογίας, διασκεδάζε στη σκέψη ότι όλοι οι άλλοι ήταν άνθρωποι απελπιστικά χαμηλής αισθητικώς...»

Henry James, Το πορτρέτο μιας κυρίας (ελλην. μεταφρ. 1997, σελ.82)

«Δεκαεννέα στους είκοσι» μας κάνει, ακριβώς, ένα ποσοστό 95%.

Τόσο, και κάτι περισσότερο, δηλώνεται προς πάσα κατεύθυνση ότι είναι το ποσοστό των ομονοούντων και ενθουσιώντων Ελλήνων που αδημονούν για μιαν ανάθεση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα.

Σε ένα απολύτως ανάλογο 95% πρέπει να φτάνει και το ποσοστό πυρετώδους ανξήσεως των θεατρικών θέσεων της Θεσσαλονίκης, εάν συνυπολογίσουμε τις χάρη σε πρωτοβουλίες του *Οργανισμού Πολιτιστικής Πρωτεύουσας* οικοδομήσεις ή ανακαινίσεις κλειστών και ανοιχτών θεάτρων μαζί.

Δεν ξέρω πόσο παρήγορα «διασκεδαστικό» μπορούσε να είναι πριν εκατόν είκοσι χρόνια (τότε που έγραφε ο Χένρι Τζέιμς) να διαπιστώνει κανείς πως ανήκει

σ' εκείνο το 5% που δεν δέχεται ως συνδυασμό αλήθειας και ομορφιάς τις αγελαίες προτιμήσεις των πολλών ή τις υποβολιμαίες επιλογές των ισχυρών, αλλά καταντά μάλλον καταθλιπτικό, στις μέρες μας, να εκχωρείται κάθε πολιτισμική αξία στα επιτηδεύματα ενός απροσχημάτιστου χρηματισμού ή σ' εκείνα μιας πολυπράγμονος βλακείας κι ενός ασύστολου νεοπλουτισμού. Έτσι, τα δυο ταυτόσημα ποσοστά —της ολυμπιόφιλης ομοψυχίας και του διπλασιασμού των θεατρικών θέσεων μιας πολύ μέτρια θεατρόφιλης πόλης— αποτελούν δυο ξεχωριστές αλλά συγκλίνουσες αφορμές μελαγχόλησης.

Εξηγούμαι:

Άλλο πράγμα είναι να απολαμβάνει σύμπασα η ανθρωπότητα νέους από διάφορες χώρες ν' αγωνίζονται και κάποιοι θαυμα-

Ο Πέτρος Μαρτινίδης είναι επίκουρος καθηγητής στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Α.Π.Θ.

* Μια πρώτη εκδοχή αυτών των θέσεων είχε δημοσιευτεί, με άλλο τίτλο, στη μηνιαία έκδοση για τη θεατρική κίνηση της Θεσσαλονίκης, *Κουίντα*, τεύχος 16, Απρίλιος 1997.

στά καλύτεροι να θριαμβεύουν, δοξάζοντας τις πατρίδες τους, και τελείως άλλο είναι να μετατρέπονται οι πρωταθλητές σε πρωταγωνιστές διαφημιστικών σποτ, δοξάζοντας βιομηχανίες αναψυκτικών ή βιομηχανίες σαμπουάν! Άλλο το να υμνείται ο υπέροχος συνδυασμός σωματικής πειθαρχίας και νοητικής ευλυγισίας, και τούμπαλιν, κι άλλο να θυσιάζονται σε μια καταναλωτική έξαψη παγκοσμίου προβολής νέοι για τους οποίους δεν ξαναγίνεται ποτέ λόγος από άλλη αφορμή. Δυο, τρεις ή δέκα Ολυμπιάδες μετά από εκείνες στις οποίες αγωνίζονται δεν ακούμε, ούτε για έναν στους χίλιους, ότι προβλήθηκε και σε κάποιον άλλο τομέα, ότι διέπρεψε ως επιστήμων ή καλλιτέχνης, φερ' ειπείν, ότι έγραψε ένα βιβλίο, διάβασε ένα βιβλίο, ή μίλησε τη μητρική του γλώσσα κάπως καλύτερα από τους τηλεπαρουσιαστές στους οποίους παραχωρεί συνεντεύξεις.

Αυτού του είδους τις Ολυμπιάδες λοιπόν, με τις θηριώδεις διαφημιστικές εκστρατείες και τους μεταμορφωμένους σε θηρία αθλητές, που με απειροελάχιστες αποκλίσεις βρίσκονται όλοι στα βιολογικά όρια των ρεκόρ τους, εννοεί να απεμπολά η μειοψηφία του 5%. Αλλ' ενώ οι επίσημες συζητήσεις εστιάζονται σε τι έσοδα, τι έξοδα και πόση αξιοποιήσιμη δόξα αφήνει μια Ολυμπιάδα, παρακάμπτεται εντελώς το ακριβές ζητούμενο όλης της συναφούς ηλεκτρονικής φαντασμαγορίας και της υψινεφούς μεγαληγορίας.

Τα ίδια και με την εκστατική για το διπλασιασμό της θεατρικής της χωρητικότητας Θεσσαλονίκη. Εδώ και τρεις δεκαετίες, τουλάχιστον, σκηνοθέτες σαν τον Tadeusz Kantor και σαν τον Peter Brook ή την Agnès Mnouchkine έχουν δείξει με τη δουλειά τους πώς η ατμόσφαιρα της ίδιας της σκηνής δημιουργεί το μαγικό δεσμό με το

κοινό, κι έχουν ανεβάσει αριστουργηματικές παραστάσεις σε αποθήκες ή σε ερειπωμένα θέατρα και παλιά εργοστάσια, χωρίς να χρειάζονται πολυτελή βελούδα, επιβλητικές αυλαίες ή μαρμάρινα κλιμακοστάσια. Αλλά και για όσους δικαίως δεν θέλουν να αρκεστούν στην προσδοκία ιδιοφυών αυτοσχεδιασμών ή «ad hoc» μετατροπών άλλων χώρων σε θεατρικούς, η συντήρηση των υπαρχουσών αιθουσών κι η δημιουργία νέων περιλαμβάνουν πολλές ακόμη παραμέτρους εκτός από «ab hoc et ab hac» αυξήσεις χωρητικότητας, εξωραϊσμούς προς το μεταμοντέρνο και μια μικροαστική λατρεία προς το νεόκτιστο.

Πρώτον, τα θέατρα δεν είναι όπως τα καπνοπωλεία: αν δεν έχεις ένα στη γειτονιά σου, δεν εξυπηρετείσαι. Δεύτερον, «ανακαίνιση» δεν σημαίνει πλήρη αναμόρφωση (θα μπορούσε να αρκεί μια απλή συντήρηση). Και τρίτον, υπάρχει στις θεατρικές αίθουσες κάτι που λέγεται *τυπολογία* —ήγουν συνάρτηση της κεντρικής ιδέας και της αρχιτεκτονικής της έκφρασης από τις ιστορικές μορφές θεάτρων— κι όσοι σχεδιάζουν θέατρα έχοντας χαρεί μερικές παραστάσεις στη ζωή τους, όχι ως θιασώτες γηπέδων μόνο, το γνωρίζουν αυτό και το σέβονται.

Η Κεντρική Σκηνή του *K.O.B.E.*, λόγου χάριν, ήταν ένα κλασικό δείγμα *ιταλικής σκηνής*, τύπου που άρχισε να προσδιορίζεται στα μέσα του 17ου κι οριστικοποιήθηκε στα μέσα του 18ου αιώνα. Μικρότερης ή μεγαλύτερης χωρητικότητας τέτοια θέατρα —με ευρύχωρη «μπούκα», «πύργο» σκηνής, μικρή κλίση στην πλατεία κι αλλεπάλληλα θεωρεία ή εξώστες από πάνω της— γέμισαν τις ευρωπαϊκές πόλεις όπου, όπως με το *Theatre de l' Odeon* στο Παρίσι, το *King's Teater* στο Εδιμβούργο κ.ο.κ., τα διατηρούν και τα χαίρονται απαράλλακτα επί διακόσια και πλέον χρόνια.

Στη Θεσσαλονίκη, καλώς ή κακώς, αποκτήσαμε τέτοια αίθουσα λίγο μετά τα μέσα του 20ού αιώνα. Αντί να περιποιηθούμε και να αναδείξουμε την όποια τελοσπάντων παρωχημένη αρχοντιά της, προτού καν συμπληρωθεί τεσσαρακονταετία... «της αλλάξαμε τον αδόξαστο», κατά το κοινώς λεγόμενο. Αίφνης, μια λύση σαν αυτή του Mario Botta για το Αμφιθέατρο *Andre Malraux* στο Chambery και, γενικώς, «λύση» για θέατρα που έχουν μόνο μεγάλης κλίσης πλατεία (κι εντελώς άλλη τυπολογική καταγωγή), στριμώχτηκε όπως όπως στη θέση της παλιάς πλατείας του *K.Θ.Β.Ε.* Χωρίς καν να καταργήσει τον πρόβολο των θεωρείων, αύξησε κι άλλο τη δύσκολη ανάβαση του ορειβατικού κλιμακοστασίου που μεσολαβεί μέχρι να βρεθεί κανείς στην είσοδό της, ενώ η απόπτωση των πεταλοειδών απολήξεων των πλαϊνών θεωρείων και εξωστών, με το επιχείρημα ότι οι εκεί θέσεις δεν είχαν καλή ορατότητα, στέρησε κάθε ιστορική αναφορά που περιείχε η αρχική σχεδίαση.

Μολονότι, έτσι, ένα τυπικό «παλαικό» θέατρο μετετράπη σε υβρίδιο καταγέλαστο και κατά 200 θέσεις μικρότερο, η συνολική αύξηση θεατρικής χωρητικότητας της πόλης διατηρεί το πλήρες επάρσεως 95% της, χάρη στις λοιπές επεμβάσεις: πλήθος νεόκτιστα θέατρα σε δημαρχεία περιφερειακών Δήμων, προωθούνται ριζικές (κι εκριζωτικές για τα γύρω δέντρα) επεκτάσεις όλων των υπαιθρίων θεάτρων, ενώ με ακροβατικές «ανακαινίσεις» τριπλασιάζονται, σχεδόν, οι θέσεις του *Βασιλικού* (από 380 σε 850 + 150)!

Κρίνοντας από το μόνο εν λειτουργία νέο θέατρο, του *Δήμου Σταυρούπολης*, ή από το μόλις ανακαινισμένο *Αυλαία*, θα έλεγα πως κινδυνεύουμε νά 'χουμε και σε όλα τα άλλα υπό περάτωσιν θέατρα: σχέ-

σεις ταμείου και εισόδου κατάλληλες μόνο για συννοικιακούς κινηματογράφους· κλίση πλατείας που για να εξασφαλίσει καλή ορατότητα ή θα αρμόζει περισσότερο σε πεδία ασκήσεως ερπυστριόφρων οχημάτων ή θα υποχρεώνει τους θεατές ν' ανεβαίνουν τρεις ορόφους και να ξανακατεβαίνουν άλλους δύο· κι εξυπηρετήσεις σκηνης που θα αρκούν περισσότερο σε ομιλίες συνδικαλιστών, παρά σε κινήσεις ηθοποιών από τα καμαρίνια στο χώρο θεατρικής δράσης.

Κρίνοντας, επίσης, από τις χωρίς μέριμνα για τη στάθμευση των οχημάτων γενναίες αυξήσεις χωρητικότητας των υπαιθρίων θεάτρων, κινδυνεύουμε νά 'χουμε θεατρόφιλους-ορειβάτες (και πάλι), μια που πολλοί θα αναγκάζονται να αφήνουν τα αυτοκίνητά τους στο πανεπιστήμιο για να σκαρφλώσουν ως το *Θέατρο Δάσους*, κι αναλόγως για τα άλλα. Στο δε *Βασιλικό* θα χρειάζονται θεατρόφιλοι-σπηλαιολόγοι, αφού για να αποκτήσει ανυπερθέτως «πύργο» σκηνης (που να μην ανταγωνίζεται το Λευκό Πύργο) ένα θέατρο του οποίου η όποια χάρις έγκειτο στην καινοτόμο, κατά τα χρόνια του σχεδιασμού του (1936-38), εγκατάσταση μιας περιστρεφόμενης σκηνης, θα πρέπει η στάθμη των χαμηλότερων εισόδων του να κατεβεί πολλά μέτρα κάτω από το έδαφος!

Το πιο καταθλιπτικό σε όλ' αυτά δεν είναι τα περιττά έξοδα και η διαίωσιση άλλων ελλείψεων, ούτε η προτίμηση της μεγαλαυχίας έναντι της σεμνότητας και η διαίωσιση της αναστάτωσης μέσα στ' ατέλειωτα έργα μιας πόλης-γιαπιού, αλλά η θεμελιώδης απορία: *για ποιον* το όφελος γίνονται όλα;

Αν χρειάζεται να γεμίσει η Αττική ολυμπιακές αρένες κι ένα πλήθος νέοι να σκλαβώσουν σε προπονήσεις κάθε μαθησιακή τους έφεση (με τους πιο ικανούς να κατα-

ντούν ανδράποδα των διαφημίσεων) ώστε να διδαχθούμε όλοι πως η σωματική υγεία αποτελεί εγγύηση πνευματικής ελευθερίας, μήπως κάποιο οξύμωρο ενδημεί στον τρόπο μετάδοσης του συγκεκριμένου διδάγματος;

Κι αν από τη μια μέρα στην άλλη πρέπει να γεμίσει η Θεσσαλονίκη νέες θεατρικές αίθουσες ώστε να κατανοήσουμε όλοι πως μια καλή παράσταση είναι σαν εύθραυστο δοχείο, όπου την κάθε στιγμή (από τη σχέση ηθοποιών και κοινού, όχι από το κόστος των ανακαινίσεων) κερδίζεται ή χάνεται ο μέσω αιώνων συσσωρευμένος θησαυρός ανθρώπινης στοργής, μήπως, και πάλι, κάποια αντίφαση υποφώσκει σ' αυτόν τον προγραμματισμό;

Στις περίπου 300 θέσεις που διέθετε κάποτε το *Στρατιωτικό θέατρο*, κι ομοίως το *Βασιλικό* ή το *θέατρο Κήπου*, με τις παραστάσεις της Τσίγκου και του Κουν ως τα μέσα του 60, καθώς και στις 1100 θέσεις του *Κ.Θ.Β.Ε.* ή στις 235 άβολες θέσεις του *θέατρου Αμαλία*, κατά τα τελευταία τριανταπέντε ή δεκαπέντε χρόνια, αντίστοιχα, πολλοί είχαν την ευκαιρία να αντιληφθούν πως η θεατρική συγκίνηση, όπως ακριβώς και η θρησκευτική, δεν απαιτεί μεγαλοπρεπή τεμένη για να διαχέεται. Να γεμίσουμε λοιπόν (πρώτα) με θεατρικές αίθουσες, για να καταλάβουμε (ύστερα) πόσο περιορισμένη είναι η συμβολή μιας αβασάνιστα σχεδιασμένης αίθουσας στη φιλοκαλία που καλλιεργεί το θέατρο, έτσι ώστε (πολύ αργότερα) να αρχίσουμε να προσεγγίζουμε το κυρίως ζητούμενο ενισχύοντας τη θεατρική αγωγή στα σχολεία ή ενισχύοντας όποια θεατρικά σχήματα δουλεύουν ήδη ευπρόσωπα και χωρίς ενισχύσεις, αποτελεί, ομολογουμένως, μιαν ιδιάζοντος περίπλοκη στρατηγική.

Τόση πολυπραγμοσύνη χωρίς περίσκεψη, πώς να μη σε μελαγχολεί;

Η σπουδαιότητα κάθε πολιτισμού

εδραιώνεται στην ευρεία καλλιέργεια και την προσληπτική ευαισθησία των πολλών, κυρίως, και όχι στην αξία των τεχνικών ή καλλιτεχνικών επιτευγμάτων που μπορεί να παραγάγουν κάποια εξαιρετα πνεύματα. Με τις εκδηλώσεις του λεγόμενου «λάιφ στάιλ» να θριαμβεύουν πλέον σε όλο και μεγαλύτερες πλειοψηφίες και τα διαβόητα αλλά πανίσχυρα Μέσα Μαζικής Ενημέυσης να γενικεύουν στο έπαρκο μια «παφλάζουσα ασημαντολογία» και μια «φθορίζουσα αγροικοκοουλτούρα», όπως εύστοχα επισημαίνει ο Γ.Μ. Καλιόρης στο τελευταίο του βιβλίο (*Εξ επαφής*, εκδ. Αρμός, 1997), οι διάφορες γιορτές πολιτισμού και οι υψηλές καλλιτεχνικές μετακλήσεις προσφέρουν, απλώς, ένα άλλοθι «πολυμέρειας» στον πάνδημο χαβαλέ.

Δεν είναι δυνατόν μια δήθεν ερωτική και γευσιγνώστis Θεσσαλονίκη να βυθίζεται κάθε μέρα και χειρότερα μέσα στη βρώμα της δυσπραγούς λειτουργίας των απορριμματοφόρων οχημάτων της, στην κτηνωδία της διπλοσταθμευτικής άνεσης των οδηγών της και στην ανθούσα ευφορία των σκυλάδικών της, κι από την άλλη μεριά να υποτίθεται πως οι Θεσσαλονικείς απολαμβάνουν εκστατικοί την έξοχη ποικιλία του προγράμματος εκδηλώσεων του *Οργανισμού Πολιτιστικής Πρωτεύουσας*. Για έναν *Οργανισμό Πολιτιστικής Πρωτεύουσας* πρόκειται, για τους πολλούς, μέσα στον οποίο δυσφορούν και δυσκολεύονται να χαρούν ο,τιδήποτε και οι λίγοι που τελospάντων θα είχαν την επιθυμία να μετέχουν σε κάποια από τα πολιτιστικά δρώμενα.

Διότι, για να φέρω ένα τελευταίο παράδειγμα, πώς να σπεύσει κανείς να γίνει σοφότερος σε ό,τι συνεδριακές τελετές είναι να λάβουν χώρα στο ανακαινιζόμενο αμφιθέατρο της Πολυτεχνικής Σχολής του Α.Π.Θ., όταν όλη η μέριμνα και η βοήθεια

της Πολιτιστικής Προτεύουσας για την ανακαίνιση αυτού του χώρου περιορίζεται σε μιαν απολύτως «κιτς» παραποίηση του ρωμαλέου μοντερνισμού της εισόδου του. Αντί τα χρήματα να διατεθούν για τη δημιουργία τεχνικής υποδομής για ταυτόχρονη μετάφραση ή, έστω, για έναν γενικότερο καλλωπισμό, κάτι απειρότεχνες κι άχρηστες ψευδοροφές, κάτι γραφικά τοιχάκια με πλάγια κλιμακοστάσια και κάτι αντικαταστάσεις ενός άψογου, ακόμη, μαρμάρινου δαπέδου από σανίδια, έρχεται να δώσει μαθήματα αισχρογής ασέβειας προς τον αρχικό

αρχιτέκτονα και χυδαίας σπατάλης υλικών και χρημάτων, σε ένα χώρο προοριζόμενο να διδάσκει το ακριβώς αντίθετο: το σεβασμό των δασκάλων της αρχιτεκτονικής, τη σοφή χρήση των υλικών και τη συνετή διαχείριση του δημόσιου χρήματος.

Με δυο λόγια, αν η σθεναρή απόρριψη κάθε αυτογνωσίας έχει καταστεί το σπουδαιότερο εθνικό μας σπορ μέσα στην τελευταία δεκαπενταετία, πάει μάλλον πολύ να διεκδικούμε, γι' αυτό, κι ένα χρυσό ολυμπιακό μετάλλιο.